

TỔNG QUAN NGHIÊN CỨU VỀ CHƯƠNG TRÌNH HỖ TRỢ CHA MẸ KIẾN THỨC VÀ KỸ NĂNG CHĂM SÓC TRẺ DƯỚI 36 THÁNG TUỔI

Lê Thị Duyên; Hồ Thị Thuý Hằng*

ABSTRACT

This article presents the results of a number of studies on programs to support parents with knowledge and skills to take care of children under 36 months of age. In general, the collected studies used survey tools such as questionnaires and confirmed that parents' knowledge and skills in taking care of children under 36 months of age were still limited. Therefore, it is necessary to develop programs to support parents with knowledge and skills to take care of children under 36 months. The programs have defined specific objectives, contents and organizational forms to ensure the feasibility and effectiveness of the programs when they are built.

Keywords: Program development; parent support; knowledge and skills; baby care; 36 months old.

Ngày nhận bài: 25/5/2021; Ngày phản biện: 26/5/2021; Ngày duyệt đăng: 10/6/2021

1. Đặt vấn đề

Chương trình hành động quốc gia vì trẻ em Việt Nam giai đoạn 2012-2020 đã xác định rõ: Để nâng cao chất lượng chăm sóc giáo dục trẻ cần thay đổi nhận thức của gia đình đối với các vấn đề bảo vệ, chăm sóc, giáo dục trẻ em. Vì vậy đòi hỏi phải có một chương trình cụ thể, phù hợp với đối tượng cha mẹ trẻ nhằm cung cấp những kiến thức, kỹ năng về lĩnh vực bảo vệ, chăm sóc, giáo dục trẻ nhất là trẻ em dưới 36 tháng tuổi. Có như thế thì mỗi gia đình mới có thể trở thành nơi tôn trọng Quyền trẻ em nhất, nơi bảo vệ trẻ em tốt nhất. Có rất nhiều các nghiên cứu của tác giả cả trên thế giới và Việt Nam về vấn đề này, mục đích là nhằm giúp xây dựng chương trình hỗ trợ cha mẹ kiến thức và kỹ năng chăm sóc trẻ dưới 36 tháng tuổi trong gia đình phù hợp.

2. Nội dung nghiên cứu

Đề tài sử dụng phương pháp thu thập thông tin online, phương pháp hồi cứu, phân tích, tổng hợp tư liệu trên thế giới và ở Việt Nam: Tác giả phân tích, tổng hợp từ nhiều nguồn tài liệu, sách, tạp chí khác nhau. Đề tài lựa chọn các nghiên cứu theo các tiêu chí nhất định như bài báo bằng tiếng anh, bài toàn văn bằng PDF, các nghiên cứu có độ tin cậy, hiệu lực. Dưới đây là kết quả được tổng hợp theo các khía cạnh nghiên cứu khác nhau về các chương trình hỗ trợ cha mẹ kiến thức và kỹ năng chăm sóc trẻ dưới 36 tháng tuổi.

2.1. Nghiên cứu xác định vai trò của các chương trình hỗ trợ cha mẹ kiến thức và kỹ năng chăm sóc, giáo dục con dưới 36 tháng tuổi

* Trường Đại học sư phạm – ĐH Đà Nẵng

Năm 2006, Thủ tướng Chính phủ đã phê duyệt Đề án “Phát triển Giáo dục mầm non giai đoạn 2006-2015”. Đề án đưa ra quan điểm chỉ đạo như sau: Việc chăm sóc, giáo dục trẻ mầm non phải được thực hiện với sự phối hợp, gắn kết chặt chẽ giữa nhà trường, gia đình và xã hội. Coi trọng và nâng cao hiệu quả công tác tuyên truyền, phổ biến kiến thức chăm sóc, giáo dục trẻ cho các bậc phụ huynh, cha mẹ của trẻ nhằm thực hiện đa dạng hoá phương thức chăm sóc, giáo dục trẻ em. Một trong những mục tiêu cụ thể của giải pháp là nâng tỷ lệ lên 70% năm 2010 và 90% năm 2015 số lượng cha, mẹ trẻ em được phổ biến, cung cấp kiến thức cơ bản về chăm sóc, nuôi dưỡng, giáo dục trẻ. Để thực hiện mục tiêu này cần xây dựng kế hoạch thông tin và truyền thông, biên soạn và cung cấp tài liệu để phổ biến kiến thức và kỹ năng cơ bản về nuôi dưỡng, chăm sóc, giáo dục trẻ em mầm non, tạo điều kiện cho các tổ chức chính trị - xã hội, các tổ chức xã hội nghề nghiệp, các bậc phụ huynh và toàn xã hội tham gia phát triển giáo dục mầm non [16].

Từ những nghiên cứu trên có thể khẳng định việc xây dựng chương trình hỗ trợ cha mẹ kiến thức và kỹ năng chăm sóc trẻ có ý nghĩa quan trọng.

2.2. Nghiên cứu xác định mục tiêu của các chương trình hỗ trợ cha mẹ kiến thức và kỹ năng chăm sóc trẻ

Năm 2010, Thủ tướng Chính phủ đã ra quyết định phê duyệt đề án giáo dục 5 triệu bà mẹ nuôi, dạy con tốt (giai đoạn 2010-2015). Mục tiêu chung của đề án là thông qua việc cung cấp kiến thức, kỹ năng nuôi, dạy trẻ giúp cho 5 triệu bà mẹ có con dưới 16 tuổi nắm vững kiến thức, kỹ năng nuôi, dạy con tốt nhằm giảm tỷ lệ suy dinh dưỡng, bệnh tật, tử vong ở trẻ em; hạn

chế tình trạng trẻ em ở độ tuổi vị thành niên vi phạm đạo đức, vi phạm pháp luật, mắc tệ nạn xã hội, góp phần cùng toàn xã hội thực hiện đầy đủ hơn quyền trẻ em, thực hiện xây dựng gia đình “no ấm, bình đẳng, tiến bộ và hạnh phúc”. Như vậy mục tiêu chung của các chương trình hỗ trợ cha mẹ kiến thức và kỹ năng chăm sóc trẻ dưới 36 tháng là nhằm nâng cao năng lực chăm sóc và giáo dục trẻ cho cha mẹ. Mục tiêu cụ thể được thể hiện thông qua các khía cạnh, đó là:

- Cung cấp các kiến thức nuôi con khoa học (Dinh dưỡng, vận động, chăm sóc y tế...)

- Cung cấp các kiến thức về giáo dục trẻ khoa học (Đặc đặc điểm tâm sinh lý trẻ, phương pháp giáo dục trẻ...)

- Hình thành kỹ năng chăm sóc và giáo dục trẻ khoa học

- Cha mẹ có thái độ tích cực trong chăm sóc và giáo dục con, tuyên truyền cho người thân và cộng đồng về những kiến thức và kỹ năng này.

2.3. Nghiên cứu xác định nội dung của các chương trình hỗ trợ cha mẹ kiến thức và kỹ năng chăm sóc trẻ

Năm 2005, nghiên cứu về hiệu quả của chính sách và chương trình giáo dục sớm Early Head Start dành cho trẻ 3 tuổi và gia đình, các tác giả đã khẳng định các phụ huynh tham gia vào chương trình Early Head Start có nhiều hỗ trợ về cảm xúc, ngôn ngữ và tạo động lực cho con cái họ nhiều hơn. Early Head Start là một chương trình dành cho phụ nữ mang thai có thu nhập thấp và cho gia đình có trẻ sơ sinh và trẻ mới biết đi tại Hoa Kỳ. Chương trình được thiết kế vào năm 1994, tập trung vào các nội dung sau: phát triển trẻ em, phát triển gia đình, xây dựng cộng đồng, chương trình giảng dạy...

Trong cuốn sách Các vấn đề về nuôi dạy con cái: Hỗ trợ cha mẹ của trẻ em 0-8 (*Parenting Matters: Supporting Parents of Children Ages 0-8*), các tác giả cho rằng kết quả của việc phát triển ở trẻ em xuất phát từ tự tương tác tích cực và hỗ trợ sớm với cha mẹ và những người chăm sóc khác. Cha mẹ phải được cung cấp về kiến thức, hình thành thái độ và thực hành các hành vi nuôi dạy con cái hoặc cách tiếp cận hành vi để nuôi con phát triển. Ba yếu tố này có tính tương hỗ và gắn bó về mặt lý thuyết. Phụ huynh cần có kiến thức về phương pháp nuôi dạy con cái, về sự phát triển của trẻ em, về thực hành nuôi dạy con cái, về các hệ thống hỗ trợ và dịch vụ; cần hình thành thái độ tích cực và phải được thực hành nuôi dạy con cái về các lĩnh vực như sức khỏe thể chất và an toàn, nuôi con bằng sữa mẹ, dinh dưỡng và hoạt động thể chất, tiêm chủng, chăm sóc tiền sản, phòng ngừa, thúc đẩy năng

lực nhận thức, cảm xúc, hành vi ở trẻ nhỏ... Như vậy, việc hỗ trợ cha mẹ cần phải dựa vào cả 3 nội dung: cung cấp kiến thức, hình thành thái độ tích cực và hình thành kỹ năng chăm sóc, giáo dục trẻ.

Kết quả nghiên cứu “Hỗ trợ thúc đẩy GD cha mẹ thông qua môi trường chăm sóc, GD gia đình cho trẻ từ 0 – 5 tuổi” do Vụ Giáo dục Mầm non tổ chức thực hiện dưới sự hỗ trợ của UNICEF được thực hiện tại 7 tỉnh, thành phố cho thấy, 100% cha mẹ có con học tại trường MN đều tin tưởng và thực hiện tốt các nội dung phối hợp giữa nhà trường và gia đình trong chăm sóc, GD trẻ. Các ban ngành, đoàn thể địa phương đã tổ chức tốt công tác tuyên truyền cho cha mẹ những nội dung chủ yếu tập trung vào mảng chăm sóc như chương trình dinh dưỡng, chăm sóc y tế, y tế dự phòng và một số nội dung đảm bảo quyền trẻ em như khai sinh, quyền đến lớp... Những chủ đề về GD như kỹ năng làm cha mẹ, hình thành thói quen và hành vi văn minh trong giao tiếp ứng xử, các mốc phát triển của trẻ từ 0 - 6 tuổi, tâm lý của trẻ, đặc biệt khủng hoảng của trẻ lên 3 hầu như chưa được quan tâm và nếu có 1 – 2 chủ đề thực hiện thì các hình thức tổ chức cũng đơn điệu nên chưa thu hút được đông đảo cha mẹ có con trong độ tuổi tham gia.... Nội dung của các chương trình xoay quanh vấn đề cải thiện kiến thức và kỹ năng của cha mẹ liên quan đến chăm sóc, dinh dưỡng, sức khỏe, một số chương trình lại tập trung vào giáo dục và học tập sớm. Đối tượng thụ hưởng có thể là các bà mẹ hoặc các ông bố hoặc cả gia đình.

Như vậy nội dung của các chương trình là đa dạng và thể hiện được mục tiêu là hình thành kiến thức và kỹ năng chăm sóc, giáo dục trẻ dưới 36 tháng tuổi của cha mẹ.

2.4. Nghiên cứu xác định các hình thức thực hiện của các chương trình hỗ trợ cha mẹ kiến thức và kỹ năng chăm sóc trẻ.

Có nhiều hình thức thực hiện các chương trình hỗ trợ cha mẹ kiến thức và kỹ năng chăm sóc trẻ khác nhau. Các chương trình có thể triển khai tại gia đình, phòng khám hoặc triển khai ở cộng đồng. Hình thức cung cấp dịch vụ của các chương trình có thể là mô hình giảng dạy, tư vấn một – một hoặc thảo luận nhóm. Có chương trình được tiêu chuẩn hoá với cấu trúc, kế hoạch bài dạy theo kịch bản chi tiết, một số chương trình lại được tạo ra dựa trên sở thích và nhu cầu của người tham gia. Liều lượng của các chương trình cũng có sự khác nhau. Nhìn chung, các chương trình giáo dục cha mẹ được đề xuất và phát huy hiệu quả, tạo hiệu ứng tốt với xã hội. Có thể kể đến một số chương trình với các hình thức tiêu biểu sau:

Chương trình Parent Management Training (PMT)

là một chương trình điều trị nhằm thay đổi hành vi nuôi dạy con cái. Chương trình này được phát triển vào đầu những năm 1960 tại Mỹ, sau đó được các nhà tâm lý học trẻ em như Robert Wahler, Constance Hanf và Gerald Patterson phát triển. Các nghiên cứu ban đầu về phương pháp này cho thấy chương trình có hiệu quả trong việc cải thiện kỹ năng làm cha mẹ và giảm các hành vi gây rối ở trẻ em.

Dự án “Vì một thế giới đảm bảo quyền trẻ em và bình đẳng cho trẻ em gái, tập trung vào việc thúc đẩy hệ thống chăm sóc, giáo dục an toàn và thân thiện với trẻ em” của Trung ương Hội LHPN Việt Nam phối hợp với Tổ chức Plan International Việt Nam tổ chức. Trên cơ sở những mô hình hiện có ở các địa phương như CLB “Gia đình hạnh phúc”, “Xây dựng gia đình 5 không, 3 sạch”... các cấp Hội sẽ đưa mô hình “Nhóm cha mẹ về chăm sóc và phát triển trẻ thơ” vào thực hiện với mục đích lồng ghép, đổi mới nội dung sinh hoạt tuyên truyền, vận động... Qua đó, hỗ trợ cha mẹ kiến thức, cách chăm sóc, nuôi dạy con trẻ ngày càng tốt hơn.

Chương trình hành động quốc gia vì trẻ em giai đoạn 2012-2020 được Thủ tướng chính phủ phê duyệt đã xác định mục tiêu tổng quát là xây dựng môi trường sống an toàn, thân thiện và lành mạnh để thực hiện ngày càng tốt hơn các quyền trẻ em. Từng bước giảm khoảng cách chênh lệch về điều kiện sống giữa các nhóm trẻ em và trẻ em giữa các vùng miền. Nâng cao chất lượng cuộc sống và tạo cơ hội phát triển bình đẳng cho mọi trẻ em. Chương trình cũng đưa ra các hoạt động chủ yếu như truyền thông, giáo dục, vận động xã hội để nâng cao nhận thức và chuyển đổi hành vi thực hiện các quyền trẻ em; Xây dựng và thực hiện các chương trình, kế hoạch bảo vệ, chăm sóc và giáo dục trẻ em.

2.5. Nghiên cứu xác định tính hiệu quả của các chương trình hỗ trợ cha mẹ kiến thức và kỹ năng chăm sóc trẻ

Trên thế giới, vấn đề xây dựng chương trình hỗ trợ cha mẹ những kiến thức, kỹ năng cần thiết trong việc chăm sóc, giáo dục trẻ dưới 36 tháng cũng đã được quan tâm từ rất lâu. Nhiều chương trình giáo dục cha mẹ được đề xuất và phát huy hiệu quả, tạo hiệu ứng tốt với xã hội.

Năm 2005, nghiên cứu về hiệu quả của chính sách và chương trình giáo dục sớm Early Head Start dành cho trẻ 3 tuổi và gia đình, các tác giả đã khẳng định các phụ huynh tham gia vào chương trình Early Head Start có nhiều hỗ trợ về cảm xúc, ngôn ngữ và tạo động lực cho con cái họ nhiều hơn. Early Head Start là một chương trình dành cho phụ nữ mang thai có thu

nhập thấp và cho gia đình có trẻ sơ sinh và trẻ mới biết đi tại Hoa Kỳ. Chương trình được thiết kế vào năm 1994, tập trung vào các nội dung sau: phát triển trẻ em, phát triển gia đình, xây dựng cộng đồng, chương trình giảng dạy...

Các tác giả Edna W.Comer, Mark W.Fraser đã đánh giá 6 chương trình hỗ trợ gia đình. Những phát hiện từ nghiên cứu này được tóm tắt thành các nội dung: mô tả chương trình, chiến lược hỗ trợ, mục tiêu, thiết kế đánh giá, các biện pháp và kết quả thu được. Tác giả khẳng định rằng các chương trình hỗ trợ gia đình trong việc chăm sóc và giáo dục trẻ đã có những kết quả tích cực cho trẻ em và cha mẹ của trẻ, giúp phụ huynh cải thiện kiến thức và phương pháp chăm sóc, giáo dục con cái.

3. Kết luận

Có rất nhiều các nghiên cứu về chương trình hỗ trợ cha mẹ kiến thức và kỹ năng chăm sóc trẻ *dưới 36 tháng tuổi*. Các chương trình chủ yếu được triển khai theo hình thức tập huấn, một số khác kết hợp thêm triển lãm, hội thảo hay tiếp xúc trực tiếp với cha mẹ. Hiệu quả chương trình được đánh giá thông qua sự thay đổi trong hiểu biết và kỹ năng chăm sóc con cái của cha mẹ qua các lần khảo sát trước, ngay sau tập huấn và sau thời gian 1,3,6 tháng tham gia. Hầu hết các chương trình đã đạt được mục tiêu và chứng minh được tính hiệu quả.

* Nghiên cứu này được thực hiện từ nguồn kinh phí hỗ trợ của Bộ Giáo dục và Đào tạo trong đề tài có mã số B2019-DNA-10

Tài liệu tham khảo

- [1] Ngô Thị Ngọc Anh (2008). Đánh giá thực trạng năng lực chăm sóc, giáo dục của các gia đình ở khu vực nông thôn phía Bắc. Đề tài KHCN cấp Bộ.
- [2] Trần Thị Cẩm (2005). *Tâm lý trẻ và giáo dục trong gia đình*. NXB Phụ nữ, Hà Nội.
- [3] Phạm Tất Dong (2000). *Vị trí và vai trò của gia đình trong sự nghiệp bảo vệ, chăm sóc, giáo dục trẻ em*. Đề tài KHCN cấp Bộ.
- [4] Đinh Đạo, Võ Văn Thắng, Đỗ Thị Hoà (2010). *Hiệu quả của truyền thông giáo dục tích cực đến sự cải thiện kiến thức, thực hành nuôi con của bà mẹ và tình trạng dinh dưỡng của trẻ em dưới 5 tuổi dân tộc thiểu số Huyện Bắc Trà My Tỉnh Quảng Nam*. Tạp chí Y học thực hành, số 880, tr 172-177.
- [5] Đặng Cảnh Khanh (2003). *Gia đình, trẻ em và sự kế thừa các giá trị truyền thống*. Đề tài KHCN cấp Bộ.
- [6] Lê Khanh (1996). *Thực trạng công tác bảo vệ, chăm sóc và giáo dục trẻ em trong gia đình và cộng đồng sau 10 năm đổi mới*. Đề tài KHCN cấp Bộ.